

Geneza i rozmieszczenie jaskiń pseudokrasowych w polskiej części Sudetów

Obszar Sudetów cechuje się bardzo złożoną budową geologiczną, jeśli bierzemy pod uwagę rodzaj budujących je skał. Stąd wykształciło się tu dużo jaskiń i schronisk podskalnych pseudokrasowych o różnej genezie i morfologii, powstałych w kilku typach skał i rozmieszczonych dość nierównomiernie w poszczególnych pasmach górskich.

Nie zostaną tu omówione obiekty pseudokrasowe zinwentaryzowane na terenie Gór Stołowych, które są tematem oddzielnego referatu H. i H. Zyzańskich.

Ogólnie na omawianym terenie do marca 2006 roku, poznano 62 obiekty o łącznej długości 585 m, co daje średnio 9 m na jeden obiekt (nie uwzględniono obiektów o długości mniejszej niż 3 m). Wśród nich najdłuższe to: Jaskinia Podłużna Szczelina II – 63 m, Jaskinia w Fajce 36 m i Jaskinia w Krzyżnej Górze 30 m. Większość obiektów jest bardzo mała i nie przekracza kilku metrów.

Jaskinie powstały w różnego rodzaju skałach: granit 43, piaskowiec 13, ryolit 4, gnejs i hornfels po 1 obiekcie. Pod względem morfologicznym jak i genetycznym mamy tu następujące typy jaskiń: szczelinowe 25, szczelinowo-rumowiskowe 18, rumowiskowe 11 i nisze podskalne 8. W przypadku 3 jaskiń widać w nich ślady działalności antropogenicznej: Jaskinia Skalna Kapliczka - udostępnienie jako kaplicy, Schronisko w Krzywych Basztach – obiekt był w czasach współczesnych zamieszkały i Jaskinia Pustelnia – poszerzenie szczeliny dla ruchu turystycznego.

1. Góry Izerskie

Schronisko Zbójeckie powstało w hornfelsach, a w tej grupie skalnej widać kontakt tej skały z granitami. Kolejnych siedem obszarów zestawionych w poniższych tabelach to obiekty powstałe w granitach. Wiążą się one z blokiem karkonosko-izerskim. Sama intruzja granitów miała miejsce w górnym karbonie. Przecinają go liczne żyły: aplitu, pegmatytów i kwarcu, na których kontakcie powstały niektóre jaskinie typu szczelinowego (np. Schr. Karoliny czy Schr. pod Gilotyną). W otoczeniu skał granitowych mamy starsze skały osłony metamorficznej. Prawie żadne obiekty jaskiniowe nie są znane z głównej grani Karkonoszy zbudowanej z bardziej odpornych na wietrzenie granitów równoziarnistych.

Lp.	Nazwa	Położenie	Dł.(m)	Typ jaskini
1	Schr. w Krzywych Basztach	Krzywe Baszty	7	szczelinowa
2	Schr. Zbójeckie	Zbójeckie Skały	18	szczelinowa

2. Karkonosze

1	Schr. Koleba koło Borowic	koło Borowic	5	szczelinowa
2	Schr. na Pęknięciu	Skała nad Dziobatą	15	szczelinowa
3	Schr. Dziobate	Dziobata Skała	10	szczelinowo -zawaliskowa
4	Schr. Płaskie	Dziobata Skała	5	nisza podskalna
5	Schr. Koleba nad Kamienną	Szklarz	5	rumowiskowa
6	Schr. Pętka	koło Wdosp. Szklarki	5	szczelinowo -zawaliskowa
7	Schr. Półkoliste	Żółta Skała	3	nisza podskalna

3. Pogórze Karkonowskie

1	J. Dziurawy Kamień	Chojnik	20	szczelinowa
2	Schr. Zbójecka Grota	Chojnik	7	nisza podskalna
3	Schr. Dziurawa Skała	Dziurawa Skała	8,5	szczelinowo -zawaliskowa
4	Schr. pod Kominami	Dziurawa Skała	5	szczelinowo -zawaliskowa

4. Wzgórze Łomnickie

1	J. Pustelnia	Witosza	24	szczelinowa
2	J. Ucho Igielne	Witosza	10	szczelinowo -zawaliskowa
3	J. Skalna Komora	Witosza	8	rumowiskowa
4	Schr. w Zaułku	Witosza	7,5	szczelinowo -zawaliskowa
5	Schr. na Szlaku	Witosza	5,5	szczelinowo -zawaliskowa
6	Schr. na Witoszy	Witosza	6	rumowiskowa
7	Schr. na Kamienistej	Kamienista	5	rumowiskowa
8	Schr. Skalna Kapliczka	Paulinium	14	szczelinowo -zawaliskowa

5. Wzgórza Karpnickie

1	Schr. Pusta Skała	Czartowiec	6	rumowiskowa
---	-------------------	------------	---	-------------

6. Góry Sokole

1	Schr. Tunel w Sukiennicach	Sukiennice	5,5	szczelinowa
2	Schr. Koleba pod Sukiennicami	Sukiennice	4	rumowiskowa
3	Schr. w Chatce	Chatka	4,5	szczelinowo -zawaliskowa
4	Schr. Parawanowe	Parawany	5	szczelinowa
5	Schr. Szpara na Sokoliku	Sokolik	8,5	szczelinowa
6	Schr. pod Gilotyną	Gilotyna	4	szczelinowa
7	Schr. Bulderowe	stok pod Chatką	3,5	rumowiskowa
8	Schr. Widokowe	Husyckie Skały	10	szczelinowo -zawaliskowa
9	J. w Krzyżnej Górze	Krzyżna Góra	30	szczelinowo -zawaliskowa
10	Schr. Koleba w Krzyżnej Górze	Krzyżna Góra	6	szczelinowo -zawaliskowa
11	Schr. na Rudziku	Rudzik	8	szczelinowe

7. Rudawy Janowickie

1	Schr. Zamkowe	Zamek Bolczów	6	szczelinowo -zawaliskowa
2	Schr. Wysokie	Zamek Bolczów	7	szczelinowo –zawaliskowa
3	Schronisko na Półce	Zamek Bolczów	6	szczelinowo –zawaliskowa
4	Schronisko Strażnicze	Zamek Bolczów	5,5	szczelinowo -zawaliskowa
5	Schr. Komora pod Bolczowem	Zamek Bolczów	8,5	rumowiskowa
6	Schr. Bramne	dolina Janówki	4,5	rumowiskowe
7	Schr. Karoliny	dolina Janówki	5	szczelinowa
8	Schr. Starościńskie	Starościńskie Skały	9	rumowiskowa
9	Schr. Lwie	Lwia Góra	6,5	szczelinowe
10	Schr. na Ściankach	Ścianki	8	szczelinowe
11	Schr. Szpara pod Skalnym Mostem	Skalny Most	6,5	szczelinowo -zawaliskowa
12	J. w Fajce	Fajka	36	szczelinowo -zawaliskowa
13	Schr. w Bramce	Bramka	5	rumowiskowe

8. Góry Wałbrzyskie

Cztery obiekty położone w tych górach odnajdziemy na SE stoku Mniszka i związane są one z ruchami grawitacyjnymi zachodzącymi na stromym stoku. Powstały na wzniesieniu które ma formę intruzji plutonicznej, a budujące je skały to ryolit z górnego karbonu zalegający na młodszych, osadowych skałach karbońskich. Jaskinie te to w wielu miejscach rozwarte od góry szczeliny, dochodzące do głębokości – 36 m.

1	J. Podłużna Szczelina I	Mniszek	20	szczelinowe
2	J. Podłużna Szczelina II	Mniszek	63	szczelinowe
3	Schr. Podłużna Szczelina III	Mniszek	4	szczelinowe
4	Schr. Rozpadłe	Mniszek	10	szczelinowe

9. Kotlina Krzeszowska

Schronisko powstało w piaskowcach dolomitycznych górnego permu niecki śródsudeckiej. Pod tymi warstwami zalegają dolomity w których dość powszechne są formy jaskiń krasowych, powstałe na kontakcie tych dwóch warstw. Dolomity te leżą bardzo płytko pod powierzchnią i często dochodzi tu do zapadania się stropów jaskiń, które na niektórych odcinkach przechodzą w dość znacznych rozmiarów (do 5 m wysokości) korytarze powstałe w obrębie szczelin piaskowcowych w warstwach nadległych.

1	Schr. w Kochanowie IX	Kochanów	4	szczelinowe
---	-----------------------	----------	---	-------------

10. Zawory

Schroniska w Czartowskich skałach powstały w obrębie piaskowców triasowych szarogłazowych i mają postać nisz podskalnych typu warstwowego. W skałe, w której je odnajdziemy znajdują się także liczne okna skalne i mniejsze wnęki.

Schroniska w skałach Gorzeszowskich powstały w obrębie piaskowców kredowych, które tworzą tu zwarty mur skalny. Oba obiekty nawiązują do spękań ciosowych i przechodzą na wylot przez baszty skalne.

1	Schr. w Czartowskich Skałach I	Czartowskie Skały	6	nisza podskalna
2	Schr. w Czartowskich Skałach II	Czartowskie Skały	4	nisza podskalna
3	Schr. w Czartowskich Skałach III	Czartowskie Skały	6	nisza podskalna
4	Schr. w Gorzeszowie I	Gorzeszowskie Skały	4,5	szczelinowa
5	Schr. w Gorzeszowie II	Gorzeszowskie Skały	6,5	szczelinowa

11. Góry Bystrzyckie

Poznana jaskinia powstała w obrębie paragnejsów serii strońskiej, położona jest metr nad korytem rzeki Bystrzyca.

1	J. Mała Młocka	Młoty	9	szczelinowa
---	----------------	-------	---	-------------

12. Pogórze Kaczawskie

Jaskinie ze stoków Wilczej Góry powstały w piaskowcach kredowych i mają postać nisz podskalnych typu warstwowego.

Jaskinie u podnóża Huzarskiego Skoku to obiekty szczelinowe położone dość nisko nad dnem doliny w starorzeczu Bobru i były modelowane także erozyjnie przez przepływającą wodę.

1	J. Niedźwiedzia Jama	Wilcza Góra	3	nisza podskalna
2	J. Wilcza Jama	Wilcza Góra	7	nisza podskalna
3	J. Pandurów	Huzarski Skok	13	szczelinowa
4	J. Przechodnie	Huzarski Skok	12,5	szczelinowa
5	Schr. Potrójne	Huzarski Skok	10	szczelinowa

W literaturze opisującej jaskinie pseudokrasowe omawianego obszaru spotykamy także kilka innych schronisk podskalnych, ale są one niewielkich rozmiarów i stanowią często okna skalne lub drobne okapy. Do tego typu obiektów, lub obiektów nie przekraczających 3 m długości zaliczyć możemy: Schronisko I (Skała – Pogórze Kaczawskie), Schr. Pieczara nad Kaczą (Dolina Podgórnej – Pogórze Karkonowskie), Schr. pod Okapem, Schr. Okno i Schr. w Krzyżnej Skale (wszystkie trzy Krzyżna Góra – Góry Sokole). Zdarza się także dość często w literaturze popularno-naukowej lub na mapach, opisywanie i zaznaczanie obiektów pochodzenia sztucznego z dopiskiem jaskinia lub z taką sygnaturą na mapach (np. Jaskinia Pieczar nad Zalewem, Jaskinia Czerwona lub Jaskinia Zimna Dziura).

Tylko jednego, z wcześniej wzmiankowanych obiektów nie udało się odnaleźć. Jest to Schr. Wiatrowe, które opisywane było z terenu Lesistej Wielkiej, okolicy tzw. „szczelin wiatrowych”.